

PREVENCINIŲ PROGRAMŲ ĮGYVENDINIMO LIETUVOS MOKYKLOSE STEBĖSENA

**OLWEUS PATYČIŲ PREVENCIJOS PROGRAMOS
ĮGYVENDINIMO LIETUVOS MOKYKLOSE
DUOMENŲ APŽVALGA**

APŽVALGĄ PARENGĖ:

Mokymo priemonių ir prevencinių programų skyriaus patarėja Kristina Radzevičienė

Mokymo priemonių ir prevencinių programų skyriaus vyriausioji specialistė Greta Gulgytė

KONSULTAVO:

Mokymo priemonių ir prevencinių programų skyriaus vedėja Edita Sederevičiūtė

Ugdymo departamento direktorė Jovita Ponomariovienė

Nacionalinės švietimo agentūros direktoriaus pavaduotoja dr. Asta Ranonytė

ŠVIS DUOMENIS TEIKĖ, ARCGIS ŽEMĖLAPĮ MAKETAVO:

Informacinių sistemų plėtros skyriaus vedėja Vaida Kostygova

Informacinių sistemų plėtros skyriaus specialistė Ineta Šinkariukaitė

TURINYS

1. BENDRA INFORMACIJA	4
2. MOKYKLŲ, ĮGYVENDINANČIŲ OLWEUS PATYČIŲ PREVENCIJOS PROGRAMĄ, DUOMENŲ ANALIZĖ	7
2.1. Olweus programos įgyvendinimo nuoseklumas mokyklose	7
2.2. Iššūkiai mokyklose įgyvendinant Olweus programą	8
2.3. Olweus programos įgyvendinimo viešos informacijos prieinamumas mokykloms	10
2.4. Dažniausi mokyklų klausimai apie Olweus programos įgyvendinimą	11
2.5. Mokyklų pagalbos poreikis Olweus programos įgyvendinimo klausimais	12
2.6. Olweus programos įgyvendinimo poveikio vertinimas mokyklose	13
2.7. Įstaigos, į kurias kreipiasi mokyklos dėl Olweus programos įgyvendinimo	15
2.8. Kiti mokyklų kreipimosi subjektai dėl Olweus programos įgyvendinimo	16
2.9. Mokyklų poreikiai sėkmingesniai Olweus programos įgyvendinimui	17
3. IŠVADOS	20
4. REKOMENDACIJOS	22
PRIEDAI	24
1 priedas. Olweus patyčių prevencijos programos įgyvendinimas Lietuvos mokyklose (2024–2025 m. m.) <i>ARCGIS</i> žemėlapyje	24

1. BENDRA INFORMACIJA

Olweus patyčių prevencijos programa (toliau – programa) Lietuvos mokyklose pradėta įgyvendinti nuo 2008 m. Programos autorius – Bergeno universiteto profesorius Dan'as Olweus'as, laikomas vienu svarbiausiu patyčių tyrimų srities pradininkų. Olweus programos tikslas – padėti mokyklos bendruomenei atpažinti patyčias, laiku jas pastebėti ir tinkamai į jas reaguoti. Įgyvendinant programą siekiama kurti saugią ir pagarbią mokyklos aplinką visiems jos nariams. Programa yra ilgalaikė patyčių prevencijos programa, skirta visai mokyklos bendruomenei.

Nuo 2025 m. Olweus programą Lietuvos mokyklose rengia ir įgyvendina Lietuvos įtraukties švietime centras (toliau – LĮŠC).

Olweus programos įgyvendinimas Lietuvos mokyklose 2024–2025 m. m. buvo finansuojamas iš mokymo lėšų.

Nacionalinė švietimo agentūra (toliau – NŠA), įgyvendindama Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. balandžio 20 d. įsakymu Nr. V-573 patvirtintuose NŠA nuostatuose apibrėžtas funkcijas, vykdo prevencinių programų įgyvendinimo Lietuvos mokyklose stebėseną.

NŠA, įgyvendindama nuostatuose patvirtintas funkcijas, 2026 m. kovo 4–20 d. organizavo programos įgyvendinimo Lietuvos mokyklose elektroninę apklausą (toliau – apklausa). Poreikis atlikti apklausą taip pat buvo nustatytas, įvertinus mokyklų gaunamas užklausas dėl programos įgyvendinimo mokyklose galimybes.

Olweus programos įgyvendinimo mokyklose apklausos tikslas – įvertinti programos įgyvendinimo praktiką mokyklose, nustatyti kylančius iššūkius ir reikalingos informacijos, metodinės pagalbos bei konsultacijų poreikį.

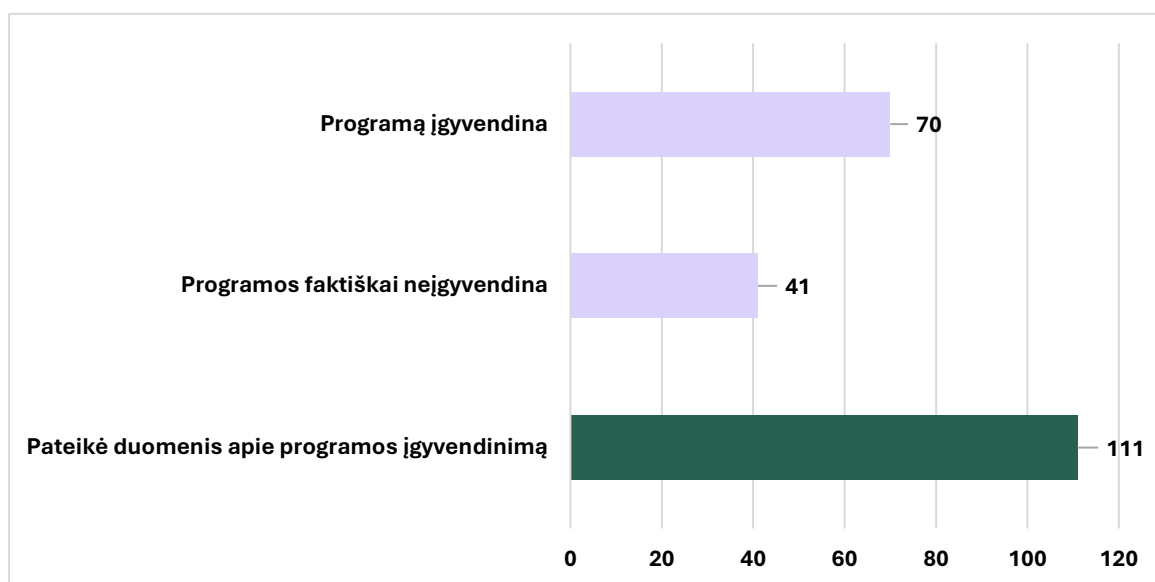
Įvertinus 2024–2025 m. m. Švietimo valdymo informacinės sistemos (toliau – ŠVIS) duomenis, gautus iš Lietuvos mokyklų pateiktų prevencinės veiklos ataskaitų apie prevencinių programų įgyvendinimą, nustatyta, kad Olweus programa yra įgyvendinama 145 Lietuvos mokyklose (1 priedas, *ARCGIS* žemėlapis). Šiose mokyklose dirbti pagal programą yra parengti 5 095 mokytojai, iš jų 4 996 ją vykdė. Programą taip pat vykdė 519 švietimo pagalbos specialistų, o 59 473 mokiniai dalyvavo jos veiklose. Olweus programa yra labiausiai į patyčių prevenciją orientuota, šiuo metu patvirtinta, prevencinė programa.

Elektroniniai laiškai su apklausos nuoroda buvo siunčiami tik toms mokykloms, kurios ŠVIS buvo nurodžiusios, kad 2024–2025 m. m. įgyvendino Olweus programą. Ši apklausa pasiekė 145

Lietuvos mokyklas. Mokykloms buvo skirtas dviejų savaičių terminas apklausai pildyti: nuo kovo 4 d. iki kovo 20 d. Likus vienai savaitei iki nustatyto termino pabaigos, mokykloms elektroniniu paštu pakartotinai išsiųstas priminimas užpildyti anketą.

Gavę elektroninį laišką su apklausos nuoroda, dalis mokyklų atstovų kreipėsi konsultacijos dėl apklausos pildymo ir programos įgyvendinimo mokyklose situacijos. Dažniausiai mokykloms kilo klausimų dėl programos statuso Lietuvoje ir teisinės galimybės ją toliau įgyvendinti. Dalis mokyklų nurodė turinčios informacijos arba manančios, kad Olweus programa yra „sustabdyta“, „nebeatnaujinama“, „neakredituota“ ar „nepatvirtinta“, todėl jos įgyvendinti šiuo metu negalima. Dėl to kai kurios mokyklos, atsakydamos į apklausos klausimus, nurodė, jog programa šiuo metu faktiškai neįgyvendinama, nors ŠVIS yra pateikęs duomenis, kad mokykla yra pasirinkusi Olweus programą. Diagramoje pateikti duomenys (žr. 1 pav.) atspindi Olweus programos įgyvendinimo situaciją, lyginant mokyklų apklausos duomenis su ŠVIS pateikta informacija. Duomenys rodo nevienareikšmę situaciją Lietuvos mokyklose: 70 mokyklų nurodo, kad programą įgyvendina, tačiau net 41 mokyklos duomenys atskleidžia, jog programa faktiškai nėra įgyvendinama, – pastebimas reikšmingas neatitikimas tarp formaliai pateikiamos informacijos apie programos įgyvendinimą ir realios situacijos mokyklose.

1 pav. Mokyklų pateiktų duomenų ir faktinio programos įgyvendinimo palyginimas

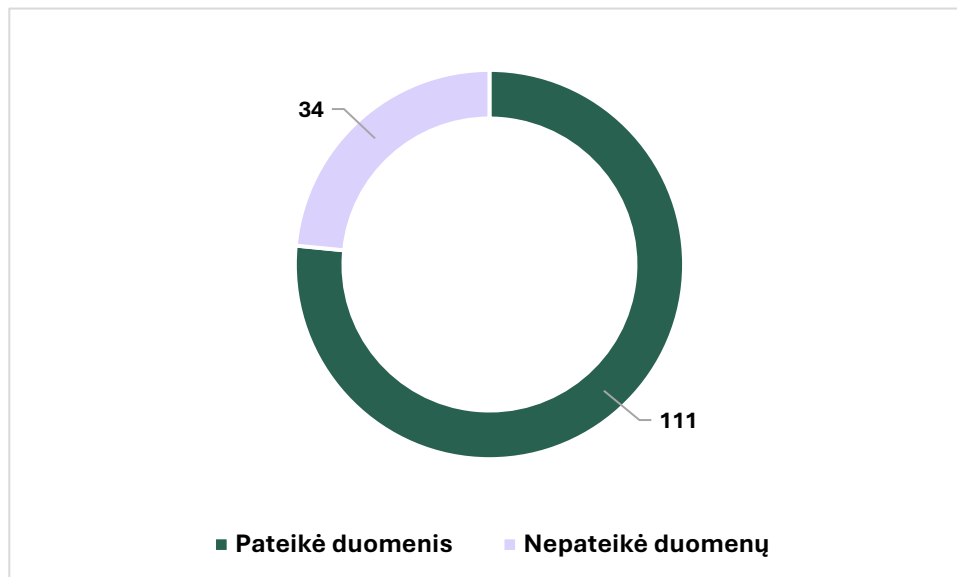

Mokyklų apklausą sudarė 11 klausimų: iš jų 7 uždari ir 4 atviri klausimai.

Visoje apklausos duomenų apžvalgoje pateikiamose diagramose nurodomi skaičiai žymi mokyklų skaičių vienetais.

Iki apklausos vykdymo termino pabaigos duomenis iš 145 mokyklų pateikė 111 (žr. 2 pav.).
Apklausos neužpildė 34 Lietuvos mokyklos.

2 pav. Apklausą užpildžiusių mokyklų duomenys

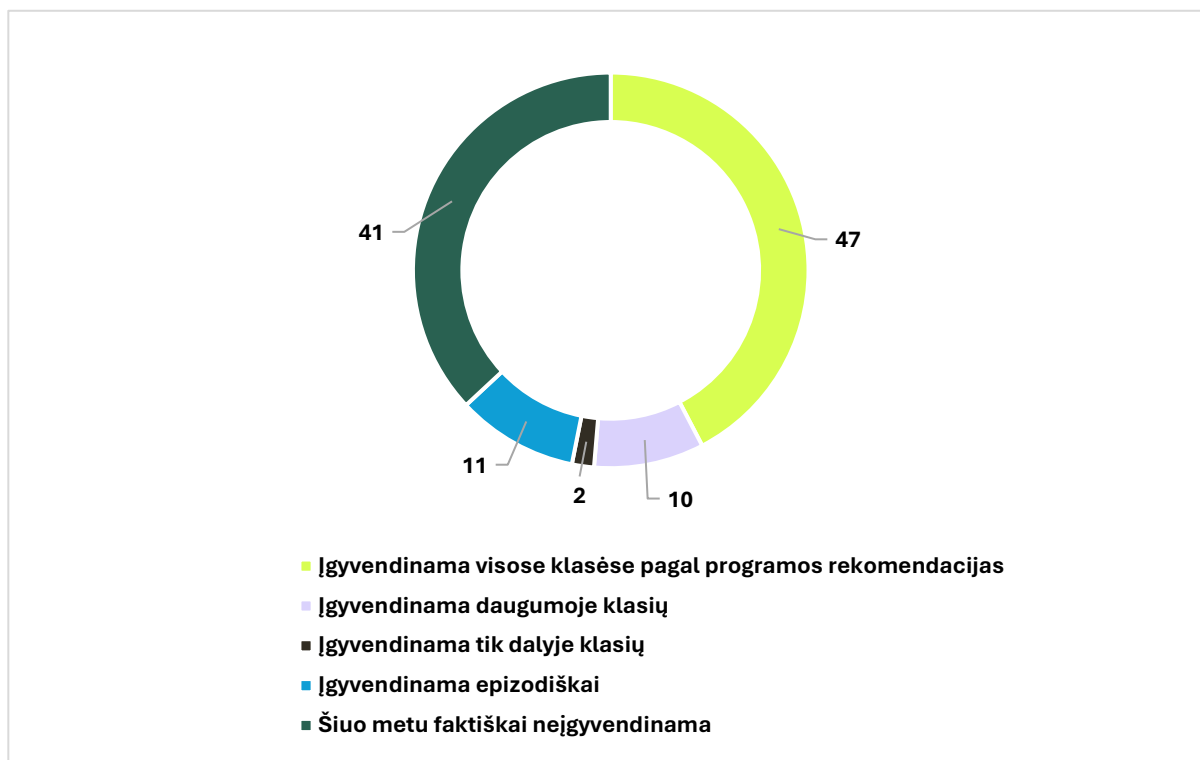

2. MOKYKLŲ, ĮGYVENDINANČIŲ OLWEUS PATYČIŲ PREVENCIJOS PROGRAMĄ, DUOMENŲ ANALIZĖ

2.1. Olweus programos įgyvendinimo nuoseklumas mokyklose

Vienas iš apklausoje pateiktų klausimų buvo susijęs su Olweus programos įgyvendinimo nuoseklumu mokyklose. Atsakydamos mokyklos galėjo pasirinkti vieną atsakymo variantą. Daugiausia mokyklų (47) pateikė atsakymą, kad programa įgyvendinama visose klasėse pagal rekomendacijas. Tačiau taip pat didelė dalis mokyklų (41) atsakė, kad programa šiuo metu faktiškai neįgyvendinama. Likę mokyklų atsakymai (23) rodo fragmentišką arba dalinį Olweus programos įgyvendinimą (žr. 3 pav.).

3 pav. Olweus programos įgyvendinimo nuoseklumas

Visos mokyklos (145), kurioms buvo išsiųstas el. laiškas su apklausos nuoroda, ŠVIS pažymėjo, kad 2024–2025 m. įgyvendino programą, tačiau ne visos – 111 mokyklų, kurios užpildė apklausą, – nurodė, kad programa yra faktiškai įgyvendinama pagal rekomendacijas. Olweus programos įgyvendinimas Lietuvos mokyklų kontekste yra nevienodas: nors nemaža dalis mokyklų (47) vykdo programą, beveik tiek pat mokyklų (41) programos faktiškai neįgyvendina.

Apklauso duomenys atskleidžia nevienodą Olweus programos įgyvendinimo praktiką mokyklose. Nors dalis mokyklų (47) programą įgyvendina nuosekliai pagal rekomendacijas, reikšminga dalis mokyklų (41) nurodo, kad programa faktiškai nėra įgyvendinama arba įgyvendinama fragmentiškai (11). Palyginus apklauso ir ŠVIS duomenis, išryškėja reikšmingas neatitikimas, leidžiantis daryti prielaidą, kad mokyklos skirtingai interpretuoja programos įgyvendinimo kriterijus, arba duomenys nėra sistemingai atnaujinami. Mokyklos, net ir nurodydamos ŠVIS, kad yra pasirinkusios įgyvendinti programą, faktiškai to nedaro. Vadovaujantis ŠVIS duomenimis, Olweus programą įgyvendina 145 Lietuvos mokyklos, nors apklauso duomenys rodo, kad faktiškai programa yra įgyvendinama tik 70-yje mokyklų. Tačiau taip ir liko neaišku, kokia yra programos įgyvendinimo situacija 34 Lietuvos mokyklose, nes šios mokyklos neatsakė į apklauso klausimus.

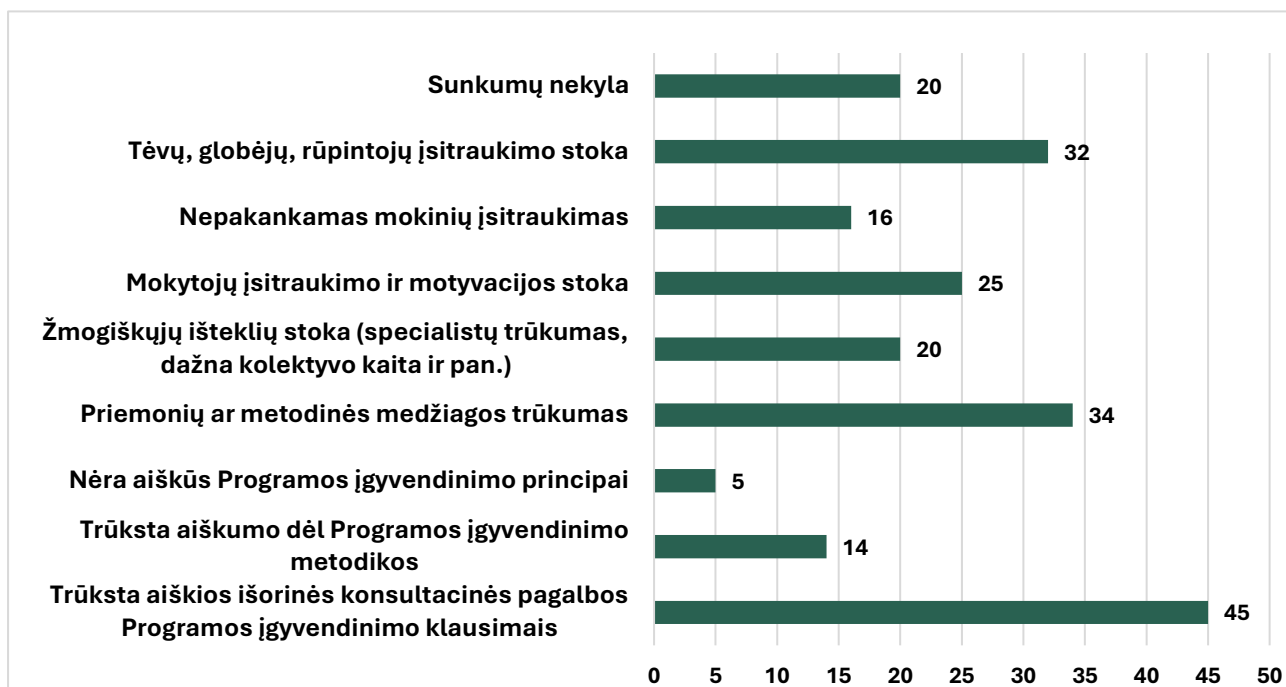
Apibendrinant galima teigti, kad tikslūs ir laiku pateikti duomenys yra būtini, siekiant užtikrinti efektyvią programos įgyvendinimo mokyklose stebėseną, nustatyti tobulintinas sritis ir užtikrinti, kad rekomendacijos būtų įgyvendinamos laiku. Dėl šios priežasties mokyklos, pateikdamos duomenis ŠVIS, privalo tai daryti atsakingai ir sąžiningai. Mokyklų pateikiami duomenys turi faktiškai atspindėti Olweus programos įgyvendinimo situaciją mokykloje.

2.2. Iššūkiai mokyklose, kylantys įgyvendinant Olweus programą

Siekiant nustatyti pagrindinius mokyklų patiriamus sunkumus, buvo pateiktas klausimas apie dažniausiai pasitaikančius Olweus programos įgyvendinimo iššūkius. Atsakant į šį klausimą, mokykloms buvo suteikta galimybė pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą.

20 mokyklų nurodė, kad įgyvendindamos Olweus programą, nesusiduria su iššūkiais ir nepatiria jokių sunkumų. Dažniausiai mokyklos (45) rinkosi atsakymą, kuris nurodo aiškios išorinės konsultacinės pagalbos programos įgyvendinimo klausimais trūkumą. Dar vienas svarbus iššūkis mokykloms (34) – priemonių, metodinės medžiagos trūkumas. Taip pat didelė dalis pažymėjo atsakymus, kad trūksta aktyvesnio mokytojų (25) ar tėvų (globėjų, rūpintojų) (32) įsitraukimo į programos vykdymą (žr. 4 pav.).

4 pav. Mokyklų iššūkiai, įgyvendinant Olweus programą

Mokyklų įvardytas išorinės konsultacinės pagalbos trūkumas leidžia daryti prielaidą apie nepakankamai išplėtotą metodinės pagalbos sistemą, dėl kurios mokyklos susiduria su praktinio programos taikymo neapibrėžtumu. Nepakankamas mokyklos bendruomenės narių – mokytojų, švietimo pagalbos specialistų ir tėvų (globėjų, rūpintojų) – įsitraukimas rodo, kad programos įgyvendinimas ne visada grindžiamas visos bendruomenės bendradarbiavimu, nors tai yra esminis programos veiksmingumo elementas.

Santykinai mažesni sunkumai, susiję su programos principų supratimu, leidžia teigti, kad mokyklos turi pakankamą teorinį pagrindą, tačiau susiduria su praktinio įgyvendinimo iššūkiais. Metodinės medžiagos ir priemonių trūkumas atskleidžia, kad mokykloms stinga praktinių įrankių, reikalingų nuosekliai ir sistemingai įgyvendinti programą.

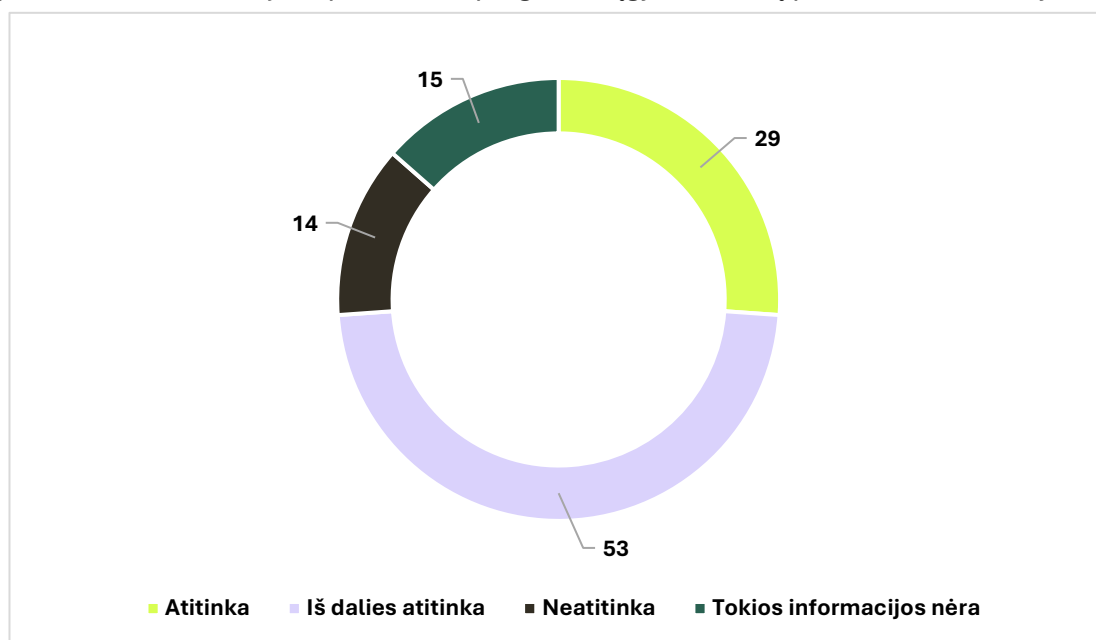
Įvertinus mokyklų atsakymus, Olweus programos įgyvendinimą mokyklose koordinuojančiai įstaigai reikėtų skirti ypatingą dėmesį išorinei konsultacinei pagalbai, pavyzdžiui: susisiekti su programą įgyvendinančiomis mokyklomis, nurodyti aiškius koordinatoriaus kontaktus, rengti reguliarius metodinius seminarus ar praktinius mokymus. Taip pat vertėtų įvertinti mokyklose turimus metodinės medžiagos kiekius, esant poreikiui, siūlyti papildomų programos įgyvendinimo priemonių ar įrankių. Be to, mokykloms tikslinga stiprinti bendruomenių įsitraukimą, skatinant aktyvesnį mokytojų, švietimo pagalbos specialistų ir tėvų (globėjų, rūpintojų) dalyvavimą, įgyvendinant Olweus programą.

2.3. Viešos informacijos apie Olweus programos įgyvendinimą prieinamumas mokykloms

Mokyklos kreipiasi į NŠA dėl metodinių konsultacijų programos įgyvendinimo klausimais. Jos nurodo, kad viešojoje erdvėje neranda jokios informacijos apie Olweus programos įgyvendinimo galimybes. Dėl šios priežasties visoms programą įgyvendinančioms mokykloms buvo užduotas klausimas apie tai, kiek viešai prieinama informacija apie programos įgyvendinimą atitinka jų poreikius. Atsakydamos į šį klausimą, mokyklos galėjo pasirinkti vieną atsakymo variantą.

Dauguma mokyklų (53) nurodė, kad viešai prieinama informacija apie programos įgyvendinimą tik iš dalies atitinka jų poreikius ir nėra pakankamai išsami ar aiškiai struktūruota. Taip pat 14 mokyklų nurodė, jog viešai prieinama informacija neatitinka jų poreikių, 15 mokyklų pažymėjo, kad tokios informacijos apskritai nėra. Tik 29 mokyklos atsakė, kad viešai prieinama informacija atitinka jų poreikius. Neaišku, kokia vieša informacija apie programą naudojasi šios 29 mokyklos, kadangi naujos, tikslios ir aiškios viešai prieinamos informacijos apie programą nėra (žr. 5 pav.).

5 pav. Viešos informacijos apie Olweus programos įgyvendinimą prieinamumas mokykloms

Apibendrinti duomenys atskleidžia, kad 82 iš 111 apklausą užpildžiusių mokyklų įvardijo, jog viešai prieinama informacija apie programos įgyvendinimą yra nepakankama arba tokios informacijos nėra. Galima teigti, kad mokykloms trūksta aiškesnės ir išsamesnės viešai prieinamos informacijos apie programos įgyvendinimą. Esama informacija nėra pakankama, norint sklandžiai ir nuosekliai įgyvendinti Olweus programą, todėl būtina užtikrinti išsamesnį, tikslesnį ir lengviau prieinamą informacijos pateikimą mokykloms. Skirtingi mokyklų atsakymai rodo nevienodą informacijos

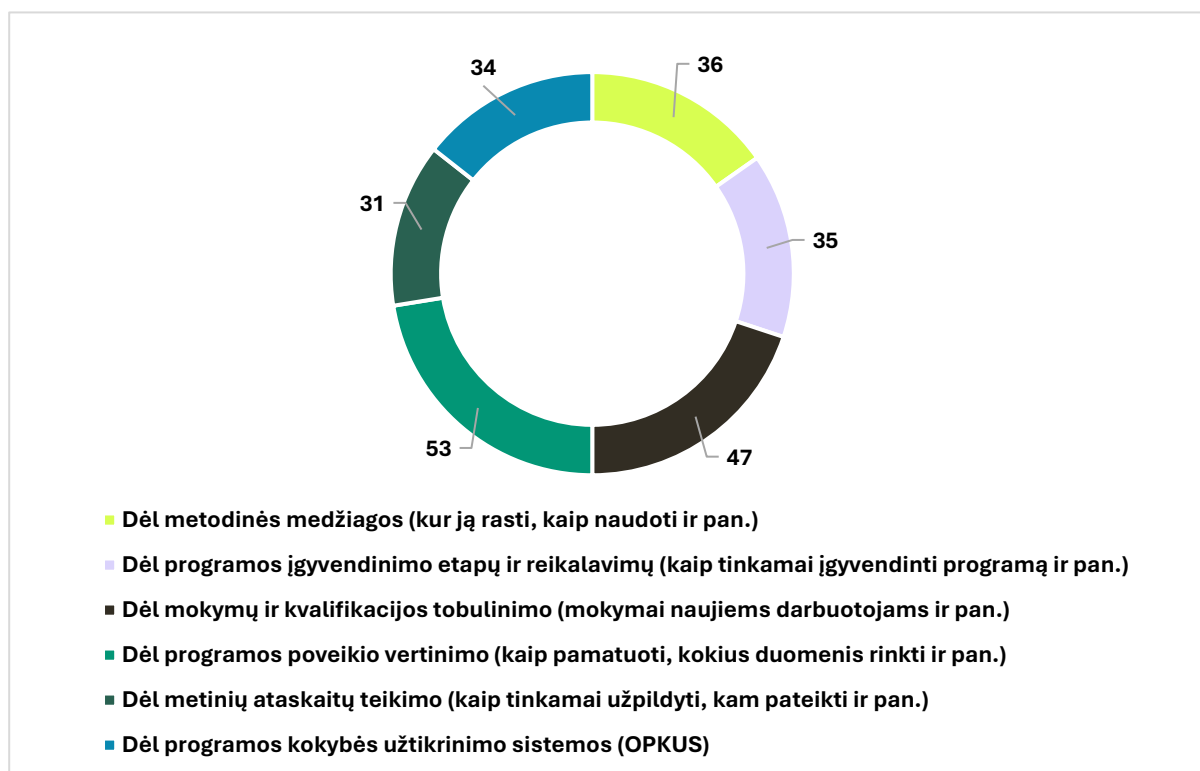
prieinamumo patirtį, o tai gali būti susiję su skirtingais informacijos paieškos subjektais arba nevienodu informacijos interpretavimu. Tai leidžia daryti prielaidą, kad informacijos sklaida nėra centralizuota ir nuosekli.

Siekiant gerinti viešai teikiamos informacijos apie Olweus programos įgyvendinimo galimybes kokybę, įstaigai, koordinuojančiai programos įgyvendinimą, rekomenduojama užtikrinti aiškų, išsamų ir nuosekliai struktūruotą jos pateikimą. Taip pat tikslinga nurodyti visą reikiamą informaciją ir kontaktus asmenų, su kuriais mokyklos, norinčios įgyvendinti programą, galėtų konsultuotis. Be to, tikslinga reguliariai atnaujinti viešai prieinamą informaciją, atsižvelgiant į mokyklų poreikius ir jų teikiamą grįžtamąjį ryšį.

2.4. Dažniausi mokyklų klausimai apie Olweus programos įgyvendinimą

NŠA atsakant į gaunamas mokyklų užklausas dėl Olweus programos įgyvendinimo, išryškėjo platus pateikiamų klausimų turinys. Siekiant nustatyti dažniausiai mokyklų patiriamus iššūkius, apklausoje buvo pateiktas klausimas apie pagrindinius su programos įgyvendinimu susijusius klausimus, kurie kyla mokykloms (žr. 6 pav.).

6 pav. Dažniausi mokyklų klausimai apie Olweus programos įgyvendinimą

Atlikus pateiktų duomenų analizę, matyti, kad daugiausia klausimų, kylančių įgyvendinant programą, yra susiję su administraciniais procesais, mažiau – su turiniu ar mokymais. Svarbiausi iššūkiai užfiksuoti dėl metinių ataskaitų teikimo, šį sunkumą nurodė 53 mokyklos. Programos poveikio vertinimas taip pat išlieka vienas iš dažniau minimų poreikių – pagalba šioje srityje reikalinga 47 mokykloms.

Be to, klausimų mokykloms (36) kelia programos įgyvendinimo etapai ir reikalavimai. Mokykloms sudėtinga užtikrinti aiškią veiksmų seką, suprasti programos struktūrą bei logiką ir ją sklandžiai pritaikyti praktikoje. Papildomų sunkumų mokykloms (34) sukelia Olweus programos kokybės užtikrinimo sistema (toliau – OPKUS) ir metodinės medžiagos trūkumas (36).

Mokykloms trūksta aiškumo administraciniais programos įgyvendinimo klausimais, aiškesnių metodinių nuorodų ir praktinės pagalbos, parenkant tinkamus vertinimo rodiklius. Mokyklos taip pat susiduria su iššūkiais, pritaikydamos efektyvaus programos kokybės užtikrinimo principus. Metodinės medžiagos stoka rodo, kad mokykloms vis dar aktualu aiškiai suprasti, kur rasti reikalingą informaciją.

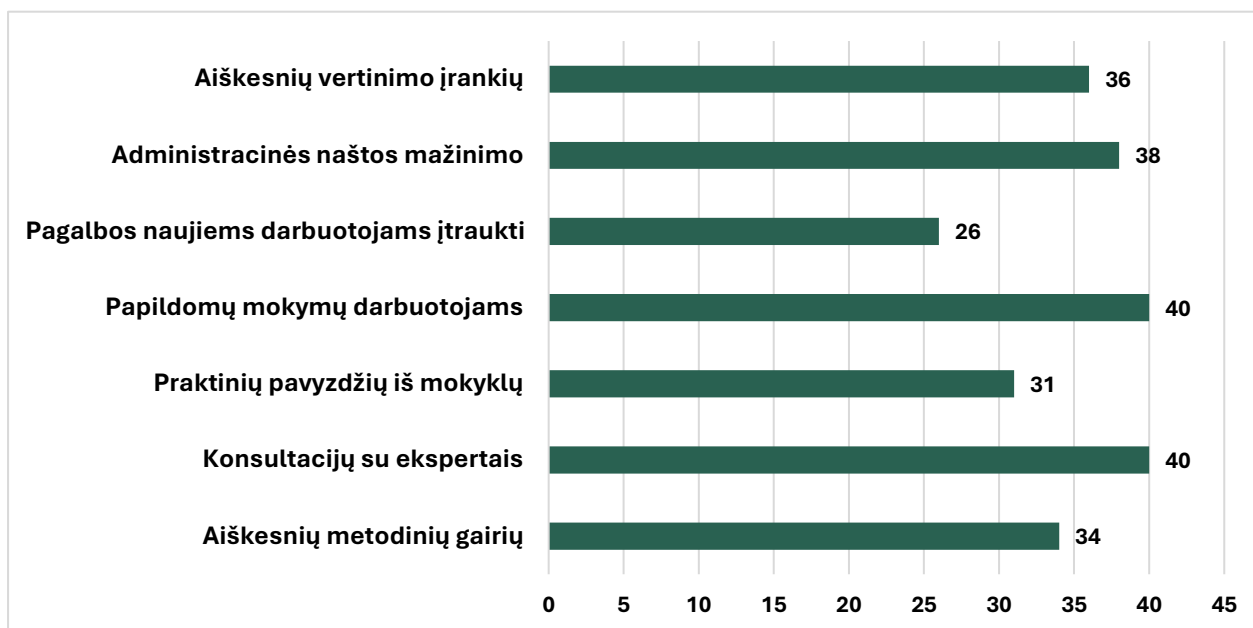
Olweus programos įgyvendinimą koordinuojančiai įstaigai rekomenduojama užtikrinti aiškesnės administracinės informacijos apie programos įgyvendinimo procesus teikimą mokykloms, pateikti konkrečias metodines rekomendacijas ir suteikti praktinę pagalbą dėl vertinimo rodiklių pasirinkimo. Taip pat organizuoti konsultacijas dėl OPKUS diegimo bei praktinio taikymo ir užtikrinti pakankamą metodinės medžiagos prieinamumą, kad mokyklos galėtų efektyviai perprasti medžiagą ir įgyvendinti programą.

Be to, rekomenduojama stiprinti administracinės informacijos aiškumą: parengti nuoseklias gaires dėl ataskaitų teikimo, nustatyti aiškius programos poveikio vertinimo rodiklius ir pateikti jų taikymo pavyzdžių. Tikslinga detalizuoti programos įgyvendinimo etapus ir reikalavimus, pateikiant struktūruotus veiksmų planus ir praktinių pavyzdžių mokykloms.

2.5. Mokyklų pagalbos Olweus programos įgyvendinimo klausimais poreikis

Apklausa siekta išsiaiškinti, kokios pagalbos mokykloms labiausiai reikėtų, norint sėkmingai įgyvendinti Olweus programą. Atsakydamos mokyklos galėjo pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą. Mokyklų pasirinkimai atskleidžia ne vieną konkretų aspektą, bet parodo vienodai reikšmingą pagalbos poreikį visose srityse (žr. 7 pav.).

7 pav. Mokyklų įvardyti pagalbos poreikiai

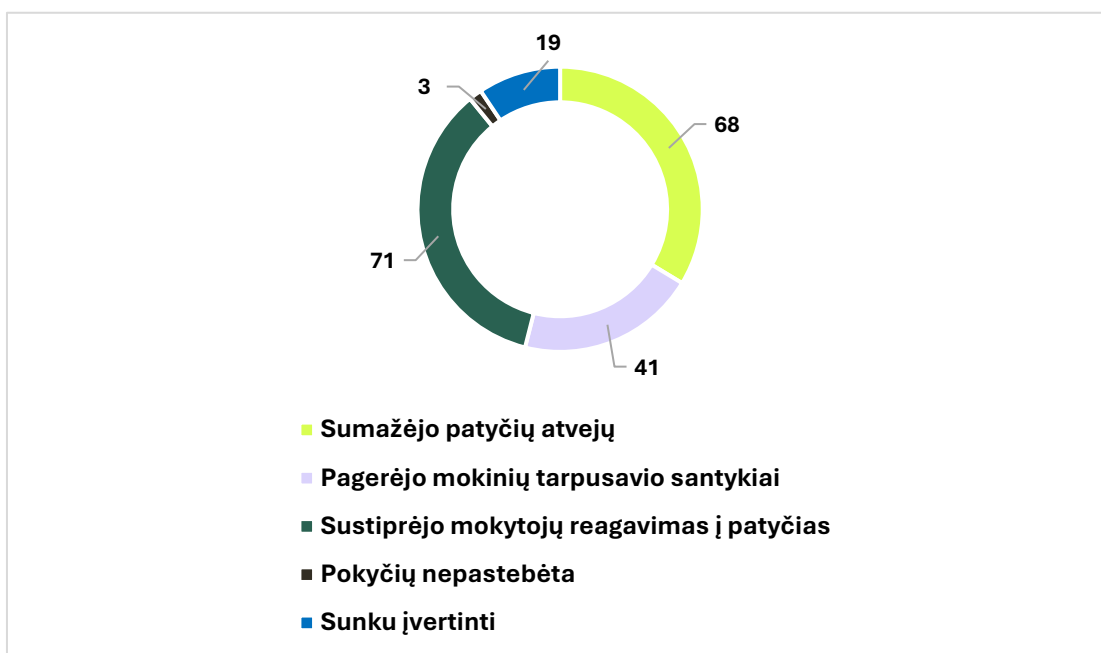
Gauti duomenys rodo, kad labiausiai mokykloms trūksta konsultacijų su ekspertais (40). Mokyklos taip pat turėtų lūkestį mažinti administracinę naštą (38), norėtų gauti aiškesnių programos vertinimo įrankių (36) ir metodinių gairių (34). Duomenys rodo, kad būtų naudinga dalytis praktiniais programos įgyvendinimo pavyzdžiais (31). Ši probleminė sritis atskleidžia, kad mokykloms aktuali ir kitų mokyklų patirtis, pavyzdžiai apie tai, kas jau buvo išbandyta ir veikia kasdieniame ugdymo procese. Kiek mažiau mokyklų atsakymuose išryškėjo pagalbos poreikis naujiems darbuotojams įtraukti (26).

Mokyklų pagalbos, įgyvendinant Olweus programą, poreikis labiausiai orientuotas į ekspertinę konsultacinę pagalbą, aiškesnes metodines gaires, vertinimo įrankius ir mažesnę administracinę naštą. Mokykloms svarbiausia tokia pagalba, kuri būtų ne tik informatyvi, bet ir praktiškai pritaikoma kasdienėje veikloje. Apklausoje rezultatai rodo, kad mokyklų pagalbos poreikis apima visas pagrindines programos įgyvendinimo sritis ir yra kompleksinis. Tai leidžia daryti prielaidą, kad mokykloms reikalinga ne pavienė, o sistemiškai organizuota pagalba ir konsultacijos.

2.6. Olweus programos įgyvendinimo poveikio vertinimas mokyklose

Apklausoje mokyklų buvo klausiama, kaip Olweus programa paveikė situaciją mokykloje. Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti, kaip mokyklos vertina programos poveikį patyčių prevencijos aspektu. Atsakydamos į šį klausimą, mokyklos galėjo pasirinkti daugiau kaip vieną atsakymo variantą (žr. 8 pav.).

8 pav. Olweus programos poveikio vertinimas mokyklose

Gauti rezultatai parodo, kad mokyklų atstovai Olweus programos poveikį mokyklos bendruomenei dažniau vertina teigiamai, nei neigiamai ar neutraliai. Daugiausia mokyklos rinkosi du poveikio vertinimo aspektus – sustiprėjusį mokytojų reagavimą į patyčias (71) ir sumažėjusį patyčių atvejų skaičių (68). Taip pat dalis mokyklų (41) nurodė, kad, nuosekliai įgyvendinant programą, pagerėjo mokinių tarpusavio santykiai. Dalis mokyklų (19) pažymėjo, kad joms sunku įvertinti, ar programa paveikė situaciją mokykloje, ir tik labai nedidelė dalis mokyklų (3) nurodė, kad pokyčių nepastebėjo.

Apibendrinant atsakymus matyti, jog mokyklos programos poveikį dažniausiai sieja su teigiamais pokyčiais patyčių prevencijos srityje. Gauti duomenys rodo, kad mokyklos, kurios nuosekliai įgyvendino Olweus programą, pasiekė teigiamų mokinių tarpusavio santykių pokyčių. Tačiau duomenys taip pat atskleidė, kad daliai mokyklų sunku įvertinti, ar programa paveikė situaciją mokykloje. Mokyklų programos įgyvendinimo įsivertinimas priklauso ne tik nuo programos turinio vykdymo, bet ir nuo to, kaip nuosekliai ji įgyvendinama. Remiantis kitais šios anketos atsakymais, tokius vertinimus galėjo lemti nenuoseklus programos įgyvendinimas.

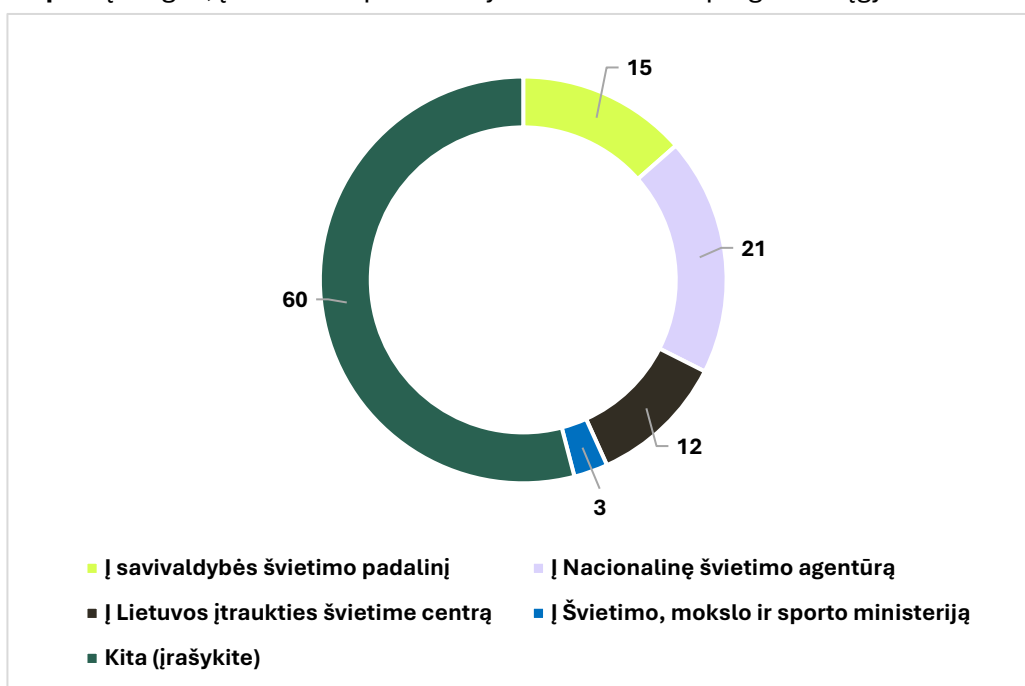
Pažymėtina, kad nuoseklus, sistemingas Olweus programos įgyvendinimas, integruotas į mokyklos veiklos sritis, padėtų pasiekti ilgalaikių teigiamų pokyčių patyčių prevencijos srityje. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas programos veiklų planavimui, programos įgyvendinimo tęstinumui ir visos bendruomenės įtraukimui. Taip pat rekomenduojama tikslingai parinkti programos įsivertinimo įrankius, užtikrinant reguliarią, nuoseklią patyčių situacijos stebėseną ir reagavimą į

patyčias laiku. Rekomenduojama sistemingsiai vykdyti tyrimus, apklausas ar kitus įsivertinimo metodus, kurie leistų objektyviai įvertinti programos poveikį. Svarbu, kad programos įgyvendinimas būtų ne fragmentiškas, o nuoseklus, integruotas į kasdienę mokyklos veiklą, orientuotas į ilgalaikius rezultatus, įtraukiant visą mokyklos bendruomenę ir planuojant programos tęstinumą.

2.7. Įstaigos, į kurias kreipiasi mokyklos dėl Olweus programos įgyvendinimo

Šia apklausa taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kur mokyklos dažniausiai kreipiasi konsultacijos dėl programos įgyvendinimo. Mokykloms buvo suteikta galimybė, atsakant į šį klausimą, pasirinkti vieną atsakymo variantą. Surinkti duomenys parodė, į kokias institucijas mokyklos dažniausiai kreipiasi, ieškodamos pagalbos (žr. 9 pav.).

9 pav. Įstaigos, į kurias kreipiasi mokyklos dėl Olweus programos įgyvendinimo

Apžvelgiant atsakymus matyti, kad daugiau nei pusė mokyklų (60) pasirinko atsakymą „Kita“. Tai rodo, kad mokykloms ne visada yra aišku, į ką reikėtų kreiptis, iškilus klausimų dėl programos įgyvendinimo, metodinės medžiagos ar kt. Ne tik apklausos duomenys, bet ir praktika rodo, kad mokyklos kreipiasi ne į Olweus programą koordinuojančią įstaigą, o į kitus subjektus.

Antroje vietoje mokyklos (21) dažniausiai nurodė NŠA, kiek rečiau – savivaldybės švietimo padalinį (15) ir LĮŠC (12), o mažiausiai mokyklų (3) pažymėjo Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją.

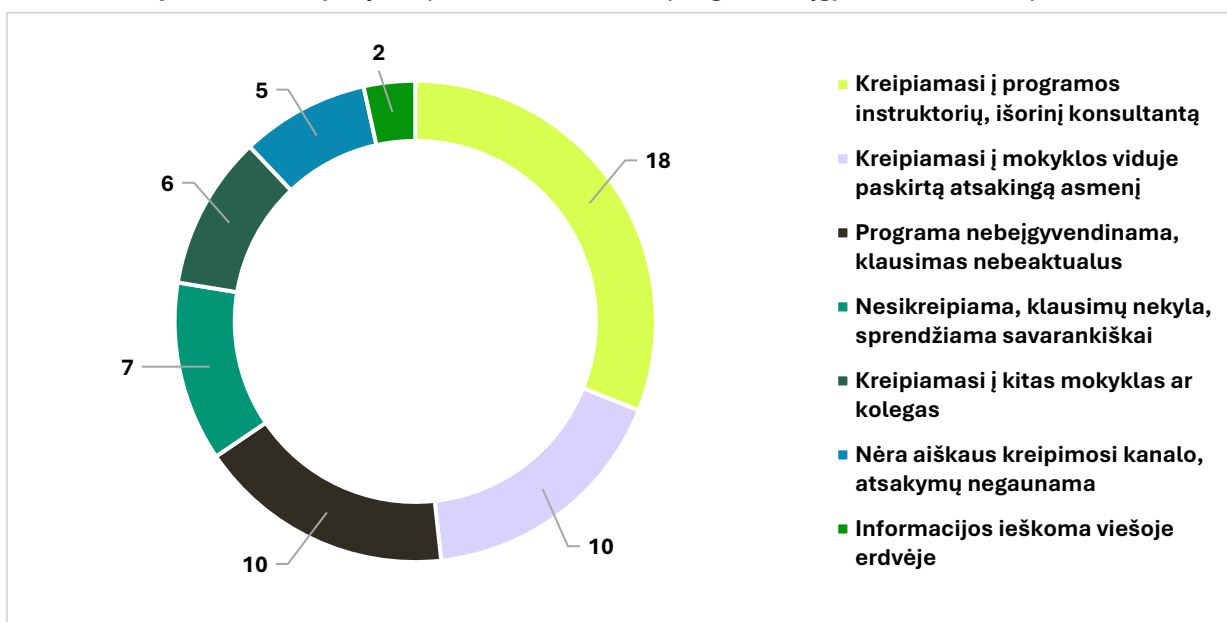
Šiame kontekste vertėtų atkreipti dėmesį, kad programos įgyvendinimo mokyklose koordinavimas 2025 m. iš NŠA buvo perduotas LĮŠC, todėl, tikėtina, mokyklos nežino, į kokią instituciją turėtų kreiptis Olweus programos įgyvendinimo klausimais.

Duomenų analizė rodo, kad mokyklos dėl programos įgyvendinimo konsultuojasi su skirtingais subjektais, tačiau neišryškėja viena aiški institucija, į kurią būtų kryptingai kreipiamasi. Nors iš pateiktų variantų dažniausiai nurodyta NŠA, daugiau nei pusė mokyklų pasirinko atsakymą „Kita“. Tai leidžia daryti prielaidą, kad informacijos ir pagalbos mokyklos dažnai ieško ir neformaliais būdais, kurie aptariami tolesnėje apžvalgos dalyje. Tokia situacija rodo nepakankamai aiškią konsultacinės pagalbos sistemą ir su informacijos sklaida susijusius trūkumus. Siekiant didesnio aiškumo, mokykloms vertėtų tiksliau nurodyti, kur jos turėtų kreiptis dėl konsultacijų programos įgyvendinimo klausimais.

2.8. Kiti mokyklų kreipimosi dėl Olweus programos įgyvendinimo subjektai

Mokyklų, kurios nurodė, kad informacijos apie programą ieško kitais adresatais, buvo klausama, kur dažniausiai kreipiasi, iškilus klausimų dėl Olweus programos įgyvendinimo. Atviri mokyklų atsakymai buvo sugrupuoti į temines kategorijas pagal dažniausiai pasikartojančius atsakymus. Toks grupavimas leido aiškiau pamatyti, kokius informacijos ir konsultavimosi šaltinius mokyklos įvardija dažniausiai, nurodydamos atsakymą „Kita“ (žr. 10 pav.).

10 pav. Kiti mokyklų kreipimosi dėl Olweus programos įgyvendinimo subjektai

Dažniausiai mokyklų (18) atsakymuose buvo minima, kad iškilus klausimų, kreipiamasi į programos instruktorių ar išorinį konsultantą. Be to, dalis mokyklų (10) nurodė, kad kreipiasi į mokykloje paskirtą atsakingą asmenį, o kai kurios mokyklos (10) pažymėjo, kad Olweus programa šiuo metu jau neįgyvendinama, todėl klausimas joms nebėra aktualus. Rečiau atsakymuose minėta, kad klausimai sprendžiami savarankiškai (7), kreipiamasi į kitas mokyklas ar kolegas (6), informacijos ieškoma viešoje erdvėje (2) arba apskritai nėra aišku, į ką kreiptis (5). Taip pat tarp rečiau minimų, tačiau reikšmingų atsakymų, išryškėjo ir tai, kad dalis mokyklų klausimus sprendžia savo jėgomis.

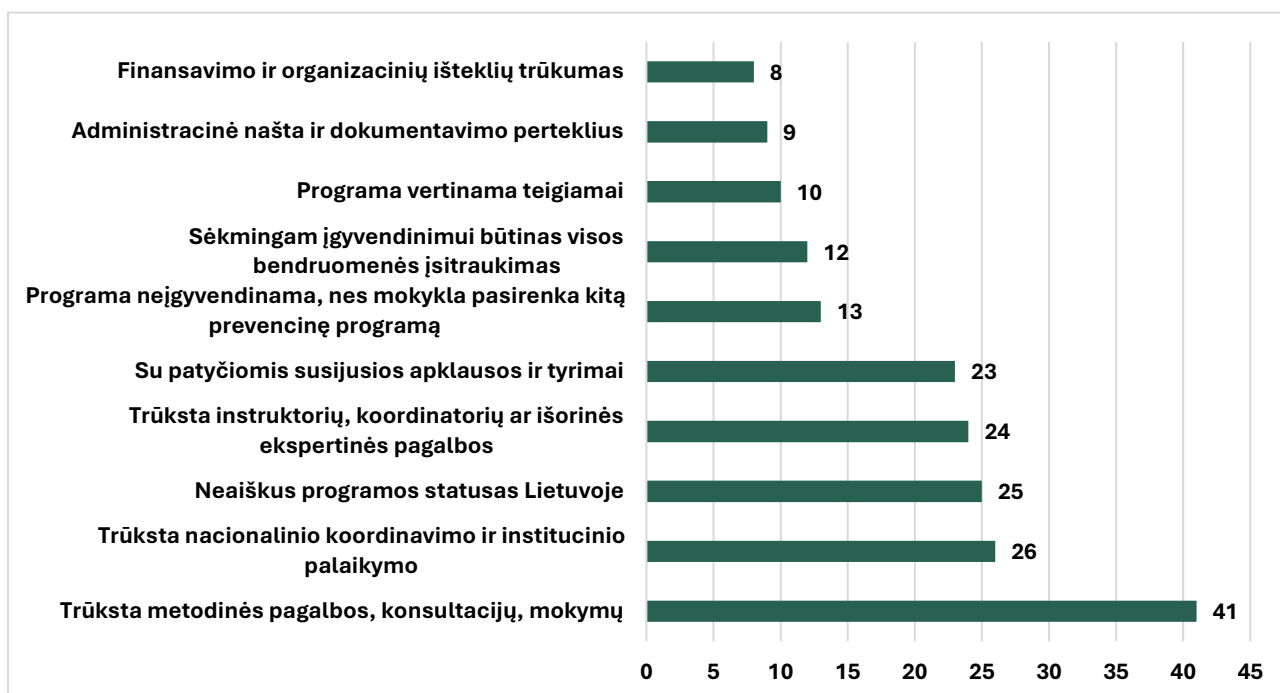
Duomenų analizė atskleidė, kad mokyklos, siekdamos gauti konsultacijų dėl Olweus programos įgyvendinimo, dažnai kreipiasi pagalbos į kolegas. Mokykloms nėra aišku, į kokią instituciją reikėtų kreiptis iškilus klausimų, o kai kuriais atvejais apskritai nesuprantama, ar programa yra patvirtinta. Tai rodo, kad svarbu ne tik užtikrinti pačios informacijos prieinamumą mokykloms, bet ir aiškiai įvardyti, koks yra programos statusas Lietuvoje. Apklausos rezultatai rodo, kad ieškoti informacijos apie programos įgyvendinimą neformaliais būdais mokyklos pasirenka tais atvejais, kai joms nepavyksta gauti oficialios informacijos. Negavusios tikslių ir aiškių atsakymų į klausimus dėl programos įgyvendinimo, mokyklos gali netinkamai interpretuoti joms teikiamą informaciją. Dėl to gali nukentėti programos įgyvendinimo kokybė, veiksmingumas ir mokyklos bendruomenės įsitraukimas.

Įstaigai, koordinuojančiai Olweus programos įgyvendinimą Lietuvos mokyklose, rekomenduojama pateikti aiškią ir viešai prieinamą informaciją apie programos įgyvendinimą, nurodant oficialius kontaktus, į kuriuos mokyklos gali kreiptis kilus klausimų. Taip pat rekomenduojama stiprinti oficialių konsultacijų prieinamumą ir parengti informaciją apie programos reikalavimus. Būtina tiksliai įvardyti programos statusą Lietuvoje, kad mokyklos turėtų aiškų supratimą, ar programą galima įgyvendinti mokyklose.

2.9. Mokyklų poreikiai, siekiant sėkmingiau įgyvendinti Olweus programą

Apklausa buvo siekiama išsiaiškinti, kas, mokyklų vertinimu, labiausiai padėtų sėkmingiau įgyvendinti Olweus programą mokykloje. Atviri mokyklų atsakymai buvo sugrupuoti į temines kategorijas pagal dažniausiai pasikartojančius atsakymus, todėl vienas atsakymas galėjo būti priskirtas kelioms kategorijoms. Toks grupavimas leido aiškiau apžvelgti, kokie poreikiai mokyklų atsakymuose kartojasi dažniausiai (žr. 11 pav.).

11 pav. Mokyklų poreikiai, siekiant sėkmingiau įgyvendinti Olweus programą

Duomenys parodė, kad, norint sėkmingai įgyvendinti Olweus programą mokyklose, reikėtų didesnę dėmesį skirti metodinės pagalbos, konsultacijų ir mokymų poreikiui (41). Taip pat didelė dalis mokyklų (26) įvardijo, kad nėra aiškaus nacionalinio koordinavimo ir institucinio palaikymo. Dalis mokyklų nurodė, kad svarbu ne tik turėti priemonių ar formalių rekomendacijų, bet ir aiškiai žinoti, kokiomis sąlygomis programa gali būti tęsiama (25) ir į ką galima kreiptis iškilus klausimų (24).

Tarp rečiau minimų, tačiau vis tiek svarbių, atsakymų buvo visos bendruomenės įsitraukimo svarba (12), programos poveikio vertinimas (10), administracinė našta (9), finansavimo ir organizacinių išteklių stoka (8). Dalis mokyklų atviruose atsakymuose nurodė, kad Olweus programa negali būti įgyvendinama, nes, jų žiniomis, ji yra „sustabdyta“, „neakredituota“ ar „negaliojanti“.

Duomenų analizė atskleidė, kad, norint sėkmingai įgyvendinti Olweus programą mokyklose, būtina suteikti daugiau metodinės pagalbos, konsultacijų ir mokymų. Mokykloms svarbu ne tik turėti priemonių ar formalių rekomendacijų, bet ir aiškiai žinoti, kokiomis sąlygomis programa gali būti tęsiama ir į ką kreiptis iškilus klausimų.

Nemaža dalis mokyklų Olweus programą vertina teigiamai ir sieja ją su palankiu poveikiu bendruomenei, todėl dažniau akcentuoja ne programos turinio trūkumus, o jos statusą ir įgyvendinimo mokykloje galimybes. Programą įgyvendinančias mokyklas rekomenduojama aiškiai informuoti apie programos tęstinumo sąlygas ir oficialius kontaktinius asmenis, į kuriuos galima kreiptis iškilus klausimų dėl programos turinio. Taip pat rekomenduojama užtikrinti platesnę metodinę pagalbą

mokykloms, teikiant nuoseklias konsultacijas ir organizuojant mokymus. Vertėtų atkreipti dėmesį tai, kad nėra jokios oficialios informacijos, kuri padėtų informacijos ieškančioms mokykloms rasti atsakymus į rūpimus klausimus.

3. IŠVADOS

Iš 145 Lietuvos mokyklų, kurios pagal ŠVIS pateiktus duomenis yra nurodžiusios, kad įgyvendina Olweus programą, apklausoje dalyvavo 111 mokyklų, duomenų nepateikė 34 mokyklos. Kadangi surinkti ne visi duomenys, nėra galimybės visa apimtimi įvertinti programos įgyvendinimo situacijos Lietuvoje – trūksta duomenų apie tas mokyklas (34), kurios jų nepateikė.

Turimi apklausos rezultatai parodė aiškų neatitikimą tarp ŠVIS mokyklų pateikiamų duomenų ir realios Olweus programos įgyvendinimo Lietuvos mokyklose situacijos. Nors, pagal ŠVIS duomenis, programą įgyvendina 145 mokyklos, remiantis apklausos duomenimis, faktiškai programą nuosekliai ar bent iš dalies įgyvendina gerokai mažesnė dalis mokyklų (70), o 41 mokykla nurodė, kad programos faktiškai neįgyvendina. Tai leidžia daryti prielaidą, kad ŠVIS mokyklų pateikiami duomenys ne visada atitinka realią situaciją.

Surinkti duomenys taip pat atskleidė, kad vienas svarbiausių sunkumų, su kuriuo susiduria mokyklos, yra aiškios, išsamios ir lengvai prieinamos informacijos apie programos įgyvendinimą stoka. Nemažai mokyklų (45) nurodė, kad viešai prieinama informacija apie Olweus programą yra nepakankama arba jos apskritai trūksta. Ši aplinkybė svarbi ne tik kaip informacijos sklaidos problema, bet ir kaip veiksnys, lemiantis programos tęstinumą ir įgyvendinimo nuoseklumą mokyklose. Dėl aiškios informacijos apie programos įgyvendinimo, mokymo galimybes ir metodinę pagalbą stokos mokyklos priverstos reikiamos informacijos ieškoti savarankiškai arba pasinaudoti neformaliais kontaktais.

Surinkti duomenys atskleidė, kad iškilus klausimų dėl programos įgyvendinimo, mokyklos kreipiasi į įvairius subjektus: NŠA, savivaldybių švietimo padalinius, kolegas, instruktorius ar kitus neformalius kontaktus. Dažnai mokyklos nežino, į kokią instituciją galima tiesiogiai kreiptis. Susidarius šiai situacijai, mokyklos įvairiai interpretuoja gaunamą informaciją apie Olweus programos statusą, tęstinumą ir įgyvendinimo galimybes.

Iš apklausos duomenų išryškėjo, kad mokykloms kyla mažiausiai sunkumų, suprantant bendruosius programos principus, tačiau kur kas daugiau iššūkių atsiranda, kai reikia juos pritaikyti praktiškai. Nemažai iššūkių mokykloms kelia OPKUS. Mokykloms sudėtinga vykdyti kokybišką programos stebėseną ir pamatuoti programos poveikio rezultatus. Tačiau dauguma mokyklų programą sieja su teigiamais pokyčiais patyčių prevencijos srityje, Olweus programą vertina kaip labiau naudingą ir paveikią, nei neveiksmingą. Tokia situacija rodo, kad mokyklos teigiamai vertina programą, tačiau ne visada remiasi nuosekliais įsivertinimo instrumentais ar aiškiais duomenimis.

Apibendrinant galima teigti, kad apklausos duomenys atskleidžia nevienodą Olweus programos įgyvendinimo Lietuvos mokyklose situaciją. Viena vertus, nemaža dalis mokyklų programą vertina palankiai, ją sieja su teigiamais pokyčiais patyčių prevencijos srityje ir mato jos naudą mokyklos bendruomenei. Kita vertus, iš atsakymų aiškiai matyti, kad programos įgyvendinimas daugeliu atvejų kelia iššūkių. Mokykloms trūksta suprantamos informacijos apie programos statusą, metodinės pagalbos, konsultacijų ir nurodyto aiškiai apibrėžto kreipimosi subjekto iškilus klausimų. Galima teigti, kad norint kokybiškai įgyvendinti Olweus programą mokyklose, šiuo metu svarbiausia ne vien pačių mokyklų poreikis įgyvendinti programą, bet nuoseklesnis institucinis palaikymas, aiškesnė komunikacija ir prieinama, laiku teikiama pagalba.

4. REKOMENDACIJOS

Mokyklos, kurios pasirenka įgyvendinti Olweus programą, tai daro tikslingai, atsižvelgdamos į savo bendruomenės poreikius. Toks pasirinkimas siejamas su aktualia patyčių problema konkrečioje mokykloje ir siekiu problemą spręsti sistemingai: mažinti patyčių mastą, vykdyti nuoseklią prevenciją ir gerinti bendrą mokyklos mikroklimatą. Įgyvendinant programą siekiama kurti saugią ir pagarbią mokyklos aplinką visiems jos nariams.

Nustačius neatitikimą tarp ŠVIS mokyklų pateikiamų duomenų ir realios programos įgyvendinimo Lietuvos mokyklose situacijos, galima teigti, kad dalis mokyklų Olweus programos įgyvendinimą tik formaliai pažymi ŠVIS sistemoje. Ši praktika neužtikrina realios patyčių prevencijos visiems ŠVIS nurodytiems Olweus programos veiklose dalyvavusiems mokiniams, todėl kyla rizika, kad patyčių problema išliks aktuali ir gali reguliariai pasireikšti Lietuvos mokyklose.

Siekiant tiksliau įvertinti Olweus programos įgyvendinimo situaciją Lietuvos mokyklose, svarbu, kad mokyklos ŠVIS teiktų tikslus ir esamą situaciją atitinkančius duomenis. Taip pat, esant poreikiui, teiktų prašomus duomenis ir dalyvautų organizuojamose apklausose. Tai leistų objektyviau matyti faktinę programos įgyvendinimo situaciją Lietuvos mokyklose, laiku pastebėti kylančius iššūkius ir planuoti mokykloms reikalingą pagalbą.

Įstaigai, koordinuojančiai Olweus programos įgyvendinimą Lietuvos mokyklose, rekomenduojama stiprinti metodinę pagalbą mokykloms, užtikrinant aiškesnių metodinių gairių, praktinių pavyzdžių, mokymų darbuotojams ir pakankamos metodinės medžiagos prieinamumą. Mokykloms svarbu ne tik žinoti bendruosius programos principus, bet ir turėti konkrečių, kasdienėje veikloje pritaikomų įrankių, kurie padėtų programą įgyvendinti nuosekliai ir kokybiškai. Didesnis dėmesys metodinei pagalbai sudarytų palankesnes sąlygas mokykloms spręsti praktinius Olweus programos taikymo klausimus ir mažintų jos įgyvendinimo fragmentiškumą.

Taip pat rekomenduojama pateikti aiškią ir viešai prieinamą informaciją apie programos įgyvendinimo galimybes, nurodant oficialius kontaktus, į kuriuos mokyklos gali kreiptis kilus klausimų. Atkreiptinas dėmesys, kad mokyklos negauna aiškios informacijos iš Olweus programą koordinuojančios įstaigos. Todėl rekomenduojama užtikrinti, kad mokyklas pasiektų aiški, patikima informacija apie programos turinį ir įgyvendinimą. Tai padėtų aiškiau suprasti programos statusą ir sumažintų atvejų, kai programa klaidingai vertinama kaip „neakredituota“, „nepatvirtinta“ ar „nebegaliojanti“. Be to, aiškiai pateikus kontaktus, sumažėtų poreikis atsakymų ieškoti neformaliais būdais, kurie gali ne visada atitikti esamą situaciją.

Svarbu skirti dėmesio ir aiškesniems programos vertinimo bei įsivertinimo instrumentams. Įstaiga, koordinuojanti Olweus programos įgyvendinimą, mokykloms turėtų pateikti aiškesnes nuorodas, kaip stebėti programos poveikį, kokius rodiklius pasirinkti matuoti, kokiais įrankiais vertinti pokyčius patyčių prevencijos srityje. Nuoseklesnė patyčių situacijos stebėseną, reguliarius duomenų rinkimas ir praktiškai pritaikomi vertinimo įrankiai padėtų mokykloms tinkamai įsivertinti programos poveikį ir geriau suprasti jos įgyvendinimo rezultatus.

Apibendrinant galima teigti, kad mokykloms trūksta ne pavienių sprendimų, o aiškesnės ir nuoseklesnės pagalbos pagrindinėse programos įgyvendinimo srityse. Tikslūs duomenys, aiškesnė informacija, prieinama konsultacinė pagalba, pakankama metodinė medžiaga ir aiškiai apibrėžti Olweus programos vertinimo būdai reikšmingai prisidėtų prie kokybiškesnio programos įgyvendinimo Lietuvos mokyklose.

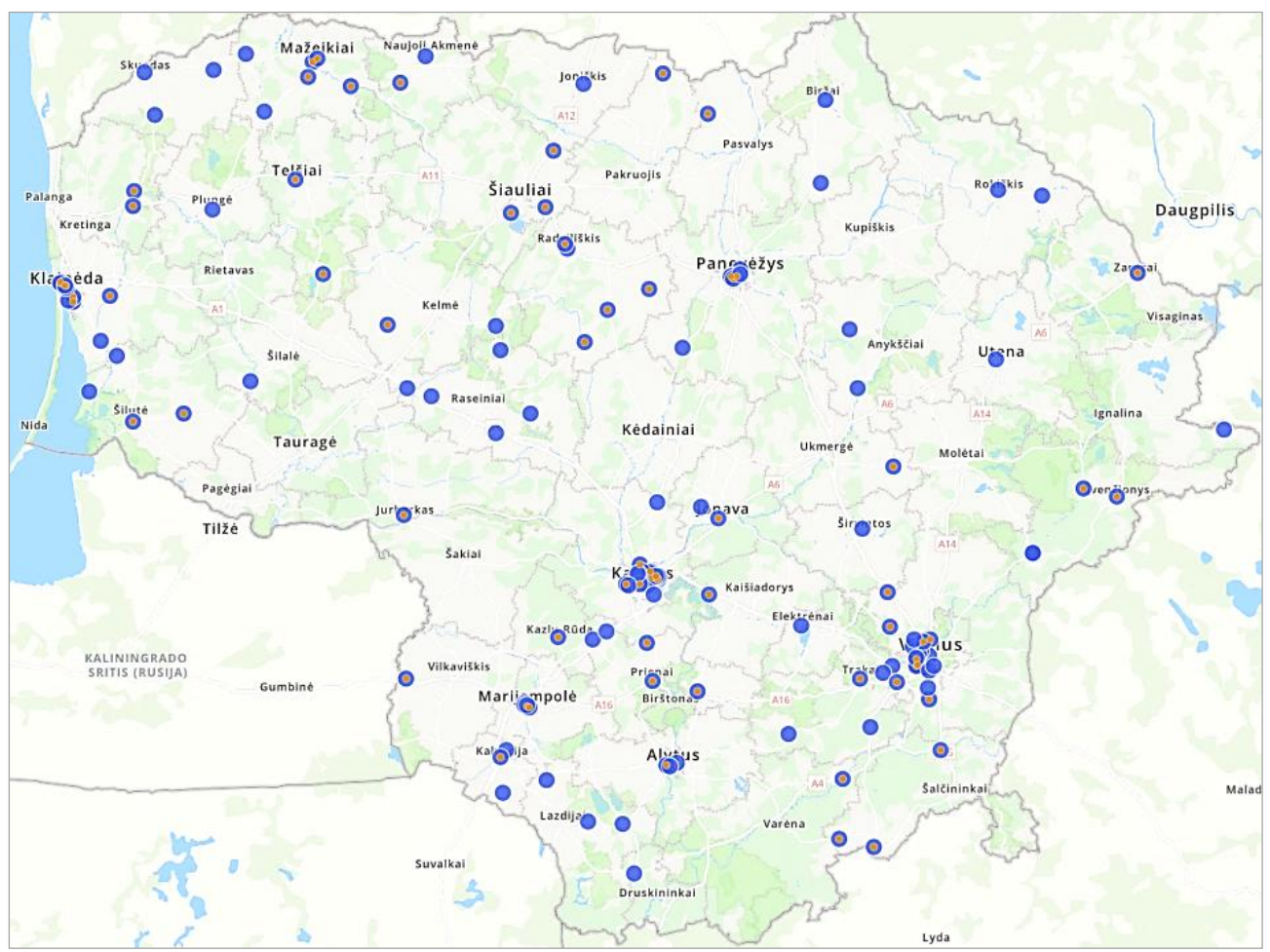
PRIEDAI

1 priedas

Olweus patyčių prevencijos programos įgyvendinimas Lietuvos mokyklose (2024–2025 m. m.), pažymėtas ARCGIS žemėlapyje

ARCGIS žemėlapio nuoroda:

<https://agentura.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=00941b14c9b64e0aa236505508d51d40>

ŠVIS duomenimis, įgyvendino Olweus patyčių prevencijos programą	●
Apklausos duomenimis, įgyvendino Olweus patyčių prevencijos programą	●